

ПОДРУЖЖЯ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНСЬКІЙ БІОГРАФІСТИЦІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПІДХОДІВ

В останні десятиліття біографістика як окрема галузь гуманітарних знань, що персоналізовано відображає інтелектуальне і духовне життя суспільства, отримала помітний розвиток. Неабияке місце в цьому процесі посідає і педагогічна біографістика, яка акумулює інформацію про життєвий і професійний шлях особистостей, чиє ім'я тісно пов'язане з педагогікою та освітою. Провідним творцем і поширювачем цієї інформації для широкого кола педагогічної громадськості є Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського зі своїм інформаційно-бібліотечним ресурсом «Видатні педагоги України і світу», який постійно оновлюється [1]. У ньому представлено педагогічні біографії особистостей, які здійснили значний, помітний або певний внесок у розвиток педагогіки і освіти як в Україні, так і за її межами. Біографії подаються як реконструкція індивідуального життя на тлі доби, тобто в контексті суспільно-політичних, культурних, освітніх процесів.

В Україні впродовж останніх десятиліть вже здійснювалися певні теоретичні й методичні підходи до написання педагогічних біографій. Ми зверталися до цього питання ще в 2001 р. у статті «Персоналія в історико-педагогічному дискурсі» [2], а також у «Передньому слові» до двотомної монографії «Українська педагогіка в персоналіях» (2005) [3], де перелічено головні дослідницькі підходи до вивчення педагогічної біографії як окремого персоналізованого феномену педагогічної та історико-педагогічної науки. До них віднесено: життєпис педагога, його особистісна історія, подана крізь призму ідейних, соціальних, культурних процесів, свідком або ж активним учасником яких був педагог, ступінь їхніх впливів на педагогічні погляди та освітню діяльність особистості, індивідуальний, особливий стиль діяльності, особистісна методика розгляду і втілення складових освітньо-виховного процесу.

Із перелічених підходів найважливішою є *особистісна життєва історія*, перебіг якої часто виступає чинником, що впливає на характер і напрям індивідуальної творчості. До неї належить і найближче оточення досліджуваної персоналії – батьки, учителі, члени сім'ї, родина, найближчі сусіди, колеги, друзі, які мали більший чи менший вплив не лише на світогляд особистості, а на її повсякденний побут. З-поміж усього кола найближчих людей перше місце належить дружині педагога, яка, як правило, була учителькою, викладачкою, вихователькою, жила з чоловіком одним життям, поділяла радощі й незгоди.

Відзначимо, що донині життєпис подружжя педагогів не був єдиним предметом дослідження. Як правило, мова йшла про біографії педагогів і педагогинь, де розглядалася (коротко або ж більш розлого) постать або дружини, або чоловіка. Тому на часі питання про визначення дослідницьких підходів до висвітлення біографій подружніх педагогічних пар. Адже маємо зовсім не поодинокі випадки педагогічних подружжів. До них, наприклад, належать: Тимофій Лубенець (1855–1936) і його дружина Наталя (1877–1943); подружжя Русових – Софія (1856–1940) та Олександр (1847–1915); Борис Грінченко (1863–1910) та Марія Грінченкова (1863–1928). Щодо ХХ ст., то найвідомішими педагогічними парами є

Макаренки – Антон (1888–1939) і Галина (Галина Стахіївна Салько) (1891–1962) та Сухомлинські – Василь (1918–1970) та Ганна (1918–2003). До педагогічних подружжів долучаємо педагогиню Надію Скрипченко (1931–1996) та психолога Олександра Скрипченка (1921–2008), методистів, літературознавців Тетяну Бугайко (1898–1972) та її чоловіка Федора (1899–1980). І цей перелік далеко не вичерпаний.

Під загальним терміном педагогічні подружжя розуміємо *розширений біографічний підхід*, що включає дві персоналії – чоловіка і дружину, які обидва є освітянами/педагогами і разом створюють спільний освітній/науковий продукт, є одnodумцями, доповнюють і розширюють внесок провідної з обидвох особистостей у спільну справу. Основним критерієм до розгляду спадщини таких подружжів є єдність поглядів на один і той же факт, подію, реалію. До того ж один з них є генератором ідей, а інший – виконавцем, послідовником, але така закономірність не завжди прослідковується. І тут потрібен *диференційований підхід*, де критеріями виступають: участь у публікаціях, їхній зміст, реакції на оцінки прихильників чи опонентів, публікації творчої спадщини тощо. У разі ж практичної спрямованості – участь у створенні освітнього продукту, освітнього середовища, продовження справи, розпочатої одним з подружжів тощо.

При розгляді педагогічного подружжя особливу вагу має *темпоральний/часовий підхід*. Наприклад, дружини педагогів М. Грінченкова, Г. Салько, Г. Сухомлинська особливо долучилися до творчої спадщини уже після відходу їхніх чоловіків з життя, тобто їхній внесок був відтермінований у часі. А маємо приклади й одночасної участі в освітніх процесах обидвох (Т. і Н. Лубенець, Т. і Ф. Бугайко).

При аналізі запропонованої тематики доцільно використовувати і *інтегровано-споріднений підхід*, коли подружжя працювали хоча і в різних, але в суміжних напрямках, були пов'язані між собою, впливали один на одного (С. і О. Русови, Н. і О. Скрипченки).

Зазначимо, що це лише перші рефлексії щодо підходів до дослідження діяльності подружніх пар педагогів, які потребують уточнення, корекції та подальших розмислів.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського як інтегратор і поширювач педагогічного біографічного знання // *Українська біографістика*, 2015. № 12. С. 283–295.
2. Сухомлинська О. В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі // *Шлях освіти*, 2001. №4. С. 10–15.
3. Сухомлинська О. В. Переднє слово // *Українська педагогіка в персоналіях*: у 2 кн. Київ, 2005. Кн.1: X – XIX ст. С. 3–8.

В. М. Школа

АВТОБІОГРАФІЗМ НАРИСУ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА «СЕРЦЕ»

Власне автобіографії, художні автобіографічні твори, мемуари, епістолярій виступають змістовним джерелом пізнання особистості митця. Кореспонденція В. Стефаніка, за словами сина письменника, «є найкращим ключем для